

ורפא ירפא – מכן שניתנה רשות לרופא לרפא

1. מדרש שמואל (בובר) פרשה ד סימן א:
מעשה ברבי ישמעאל ורבי עקיבה שהיו מהלכין בחוצות ירושלים והיה עמהן אדם אחד, פגע בהם אדם חולה, אמר להן רבותי אמרו לי במה אתרפא, אמרו לו קח לך כך וכך עד שתתרפא, אמר להן אותו האיש שהיה עמהן מי הכה אותו בחולי, אמרו לו הקדוש ברוך הוא, אמר להן ואתם הכנסתם עצמכם בדבר שאינו שלכם, הוא הכה ואתם מרפאין, אמרו לו מה מלאכתך, אמר להן עובד אדמה אני והרי המגל בידי, אמרו לו מי ברא את האדמה, מי ברא את הכרם, אמר להם הקדוש ברוך הוא, אמרו לו ואתה מכניס עצמך בדבר שאינו שלך, הוא ברא אותו ואת אוכל פריין שלו, אמר להן אין אתם רואין המגל בידי אלולי שאני יוצא וחורשו (ומכסתו) [ומכסחו] ומזבלו ומנכשו לא העלה מאומה, אמרו לו שוטה שבעולם ממלאכתך לא שמעת מה שכתוב אנוש כחציר ימיו, כשם שהעץ אם אינו נזבל ומתנכש ונחרש אינו עולה, ואם עלה ולא שתה מים (ולא נזבל) אינו חי והוא מת, כך הגוף הוא העץ, הזבל הוא הסם, איש אדמה הוא הרופא, אמר להם בבקשה אל תענישוני.
2. ב"ק פה ע"א:
דתניא, דבי ר' ישמעאל אומר: ורפא ירפא - מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות.
רש"י שם:
נתנה רשות לרופאים לרפאות - ולא אמרינן רחמנא מחי ואיהו מסי.
תוספות בבא קמא פה, א ד"ה שניתנה רשות:
שניתנה רשות לרופא לרפאות - וא"ת והא מרפא לחודיה שמעינן ליה וי"ל דה"א ה"מ מכה בידי אדם אבל חולי הבא בידי שמים כשמרפא נראה כסותר גזירת המלך קמ"ל דשרי.
3. תורת האדם שער המיחוש - ענין הסכנה:
ומסתברא דהא דאמרינן נתנה תורה רשות לרופא לרפאות, לומר שאינו אסור משום חשש השגגה, א"נ שלא יאמרו הקדוש ברוך הוא מוחץ והוא מרפא, שאין דרכן של בני אדם ברפואות אלא שנהגו, כענין שכתוב (ד"ה ב' ט"ז) גם בחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים. אבל האי רשות רשות דמצוה הוא דמצוה לרפאות.
4. רמב"ם הלכות נדרים פ"ו ה"ח:
ומותר לו לרפאותו בידו שזו מצוה היא.
5. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת נדרים פרק ד משנה ד:
ולא נאסר זה לחולה עצמו מפני שהיא מצוה כלומר שחייב הרופא מן הדין לרפאות חולי ישראל והרי הוא בכלל אמרם בפירוש הכתוב והשבתו לו לרבות את גופו שאם ראהו אובד ויכול להצילו הרי זה מצילו בגופו או בממונו או בידעתו.
6. שו"ע יו"ד שלו סעיף א':
נתנה התורה רשות לרופא לרפאות. ומצוה היא. ובכלל פיקוח נפש הוא. ואם מונע עצמו, הרי זה שופך דמים, ואפילו יש לו מי שירפאנו, שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות.
7. רמב"ן תחילת פרשת וארא:
שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו ענשו, הכל בגזרת עליון
8. ברכות ס, א
דאמר רב אחא: הנכנס להקיז דם אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי שיהא עסק זה לי לרפואה ותרפאני, כי אל רופא נאמן אתה ורפואתך אמת, לפי שאין דרכן של בני אדם לרפאות אלא שנהגו. אמר אביי: לא לימא אינש הכי, דתני דבי רבי ישמעאל: ורפא ירפא - מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות.
רש"י שם:
שאין דרכן של בני אדם וכו' - כלומר: לא היה להם לעסוק ברפואות אלא לבקש רחמים.
9. רמב"ם שבת ב, ג
כשעושים דברים האלו אין עושין אותן לא ע"י גוים ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים ולא ע"י נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם, אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם, ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר (ויקרא י"ח) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר (יחזקאל כ') וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.
10. אבן האזל שבת ב, ג:

דברי הרמב"ם צריך ביאור ונראה דכוונתו דמצינו במה דאמר הגמ' בב"ק פ"ה ע"א ורפא ירפא מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות דלא נימא רחמנא מחי ואיהו מסי א"כ אפשר דהחולי בא לשם עונש וא"כ היה אפשר לומר דאסור לחלל עליו את השבת לרפאותו ויהיה השבת סיוע ועזר להעונש שענש ד' להאדם בעבור חטאיו, ולזה אמר הא למדת שאי אפשר שיהיו משפטי התורה עזר וסיוע להעונשין אפי' אם האדם מחוייב בהם, ולשון נקמה הוא עונש כמו בפ"ח מהל' תשובה הל' ה'.

11. ברכות י, ב:

תנו רבנן: ששה דברים עשה חזקיהו המלך, על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו. על שלשה הודו לו: גנז ספר רפואות - והודו לו

12. רש"י שם

שגנז ספר רפואות - כדי שיבקשו רחמים.

13. רש"י פסחים נו, א:

וגנז ספר רפואות - כדכתיב והטוב (והישר) בעיניך עשיתי ואמרין בברכות שגנז ספר רפואות, לפי שלא היה לבם נכנע על חולים אלא מתרפאין מיד.

14. רמב"ן ויקרא פרק כו פסוק יא (פרשת בחקותי):

והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג ענינם בטבע כלל, לא בגופם, ולא בארצם, לא בכללם, ולא ביחיד מהם, כי יברך השם לחמם ומימם, ויסיר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר (שמות טו כו) כי אני ה' רופאך. וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקרה עון שיחלו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים, כענין חזקיהו בחלותו (מ"ב כ ב ג). ואמר הכתוב (דה"ב טז יב) גם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים, ואילו היה דבר הרופאים נהוג בהם, מה טעם שיזכיר הרופאים, אין האשם רק בעבור שלא דרש השם. אבל הוא כאשר יאמר אדם, לא אכל פלוני מצה בחג המצות כי אם חמץ: אבל הדורש השם בנביא לא ידרוש ברופאים. ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם, אחר שהבטיח וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך, והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה להזהיר ממנו ולצוות עליו: וכך אמרו (ברכות סד א) כל עשרין ותרתין שנין דמלך רבה רב יוסף אפילו אומנא לביתיה לא קרא, והמשל להם (במדב"ר ט יג) תרעא דלא פתיח למצותא פתיח לאסיא. והוא מאמרם (ברכות ס א) שאין דרכם של בני אדם ברפואות אלא שנהגו, אילו לא היה דרכם ברפואות יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו ויתרפא ברצון ה', אבל הם נהגו ברפואות והשם הניחם למקרי הטבעים: ...וזו היא כוננתם באמרם (שם) ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות, לא אמרו שנתנה רשות לחולה להתרפאות, אלא כיון שחלה החולה ובא להתרפאות כי נהג ברפואות והוא לא היה מעדת השם שחלקם בחיים, אין לרופא לאסור עצמו מרפאותו, לא מפני חשש שמא ימות בידו, אחרי שהוא בקי במלאכה ההיא, ולא בעבור שיאמר כי השם לבדו הוא רופא כל בשר, שכבר נהגו.

15. רמב"ן איוב לו ז:

החסיד הגמור הדבק באלהיו תמיד ולא יפרד הדבק במחשבתו בו בענין מענייני העולם יהיה נשמר תמיד מכל מקרי הזמן אפילו ההיום בטבע וישתמר מהם בנס יעשה לו תמיד כאלו יחשב מכת העליונים אינם מבני ההויה וההפסד למקרי העתים וכפי קרבתו להדבק באלהיו ישתמר שמירה מעולה.

...

ומפני שרוב העולם מן הכת הזאת האמצעית צותה התורה החלץ הנלחמים וענין משוח מלחמה להשיב היראים ולא ימס את לבב אחיו כלבבו וכל תקון המערכות אשר בתורה או בנביאים כגון וישאל דוד בה' ויאמר לא תעלה הסב אל אחריהם ובאת להם ממול בכאים וגו' וכגון לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים איש כי אם ראויים הם יוצאים במעט גוי ונוצחים בלי נשק ואילו היו חייבים בנצח עם לא יועיל למו רק הענין כי ראויים להתנהג בדרך הטבע והמקרה והענין הזה בארו הרב זצ"ל ביאור יפה בספר מורה הנבוכים (ג' יח וגם בפרק נא שם)

16. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת פסחים פרק ד משנה י:

הלכה זו היא תוספתא, אבל ראיתי לפרשה ג"כ לפי שיש בה תועליות. ספר רפואות, היה ספר שהיה בו סדר רפואות במה שאין מן הדין להתרפות בו, כגון מה שמדמין בעלי "הטלסמאת" שאם עושין "טלסם" בסדר מסוים מועיל לחולי פלוני וכיוצא בזה מדברים האסורים, ומחברו לא חברו אלא על דרך הלימוד בטבעי המציאות לא כדי להשתמש במשהו ממה שנכלל בו, וזה מותר כמו שיתבאר לך שדברים שהזהיר ה' מלעשותם מותר ללמדם ולדעת אותם, כי ה' אמר לא תלמד לעשות ובא בקבלה אבל אתה למד להבין ולהורות. וכאשר קלקלו בני אדם ונתרפאו בו גנזו.

ואפשר שהיה ספר שיש בו הרכבת סמים המזיקין כגון סם פלוני מרכיבין אותו כך, ומשקין אותו כך, וגורם למחלה זו וזו, ורפואתו בכך וכך, שכשיראה הרופא אותם המחלות ידע שסם פלוני השקוהו ונותן לו דברים נגדיים שיצילוהו, וכאשר קלקלו בני אדם והיו הורגין בו גנזו.

ולא הארכת לדבר בענין זה אלא מפני ששמעתי וגם פירשו לי ששלמה חבר ספר רפואות שאם חלה אדם באיזו מחלה שהיא פנה אליו ועשה כמו שהוא אומר ומתרפא, וראה חזקיהו שלא היו בני אדם בוטחים בה' במחלותיהם אלא על ספר הרפואות, עמד וגנזו. ומלבד אפסות דבר זה ומה שיש בו מן ההזיות, הנה ייחסו לחזקיהו ולסיעתו שהודו לו סכלות שאין ליחס דוגמתה אלא לגרועים שבהמון. ולפי דמיונם המשובש והמטופש אם רעב אדם ופנה אל הלחם ואכלו שמתרפא מאותו הצער הגדול בלי ספק, האם נאמר שהסיר בטחונו מה', והיו שוטים יאמר להם, כי כמו שאני מודה לה' בעת האוכל שהמציא לי דבר להסיר רעבוני ולהחיותי ולקיימני, כך נודה לו על שהמציא רפואה המרפאה את מחלתי כשאשתמש בה. ולא הייתי צריך לסתור פירוש זה הגרוע לולי פרסומו.